

MASOFAVIY TA'LIMDA SAMARALI MULOQOT TEXNOLOGIYALARI

Olimov Temur Hasanovich

Osiyo xalqaro universiteti

“Pedagogika” kafedrası professori (DSc)

Atayev San’at Xojinazarovich

Osiyo xalqaro universiteti

Xorazm filiali “Pedagogika” kafedrası magistranti

Anotatsiya Mazkur ilmiy maqolada masofaviy ta’lim jarayonida qo’llanadigan muloqot texnologiyalarining ta’lim samaradorligiga ta’siri batafsil yoritilgan. Sinxron va asinxron muloqot vositalarining pedagogik imkoniyatlari, ularning afzalliklari hamda qo’llanilish shartlari tahlil qilinadi. Pedagogik faoliyatning samaradorligini ta’minlashdagi muloqot sifatining o’rni, o’qituvchining raqamli kompetensiyasi va pedagogik mahoratining ahamiyati asoslab beriladi. Shuningdek, zamonaviy masofaviy ta’lim sharoitida innovatsion raqamli vositalar, video konferensiya platformalari va LMS tizimlarining ahamiyati ochib beriladi. Maqola natijalari masofaviy ta’lim jarayonini takomillashtirish va muloqot samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so’zlar: masofaviy ta’im, muloqot texnologiyalari, sinxron va asinxron aloqa, raqamli pedagogika, LMS, video konferensiya, ta’im motivatsiyasi, interaktiv ta’im, o’qituvchi kompetensiyasi.

Аннотация В данной научной статье подробно рассматривается влияние коммуникационных технологий дистанционного обучения на эффективность образовательного процесса. Анализируются педагогические возможности синхронных и асинхронных средств коммуникации, их преимущества и условия применения. Обосновывается роль качества общения в обеспечении эффективности педагогической деятельности, значение цифровой компетентности и педагогического мастерства преподавателя. Результаты статьи могут быть использованы в практике дистанционного обучения.

Ключевые слова: дистанционное обучение, коммуникационные технологии, синхронные и асинхронные средства, цифровая педагогика, LMS, видеоконференция, мотивация обучения.

Abstract: This scientific article provides a detailed analysis of the impact of communication technologies applied in the distance learning process on educational effectiveness. The pedagogical potential of synchronous and asynchronous communication tools, their advantages, and conditions of application are analyzed. The role of communication quality in ensuring the effectiveness of pedagogical activity, the importance of the digital competence and pedagogical mastery of the teacher are

substantiated. The results of the article can be applied in the practice of distance education.

Keywords: distance learning, communication technologies, synchronous and asynchronous tools, digital pedagogy, LMS, video conferencing, learning motivation, interactive education, teacher compete

Bugungi kunda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta'lim tizimida ham tub o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Xususan, masofaviy ta'lim shaklining keng qo'llanilishi ta'lim oluvchilar va o'qituvchilar o'rtasidagi muloqotning yangi usul va vositalarini rivojlantirish zaruratini keltirib chiqardi. Masofaviy ta'limning muvaffaqiyati ko'p jihatdan ishtirokchilar o'rtasida samarali muloqotning tashkil etilishiga bog'liq. Chunki an'anaviy auditoriya sharoitida yuzma-yuz amalga oshiriladigan pedagogik jarayon masofaviy muhitda turli texnologik vositalar orqali tashkil qilinadi.

Masofaviy ta'limda muloqot nafaqat axborot almashish vositasi, balki bilimlarni o'zlashtirish, talabalarning faolligini oshirish, motivatsiyasini qo'llab-quvvatlash va hamkorlik muhitini shakllantirishning muhim omili hisoblanadi. Shu sababli zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan samarali foydalanish masofaviy ta'lim sifatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Masofaviy ta'lim muhitida muloqot ikki asosiy shaklda amalga oshiriladi: sinxron va asinxron muloqot. Sinxron muloqot real vaqt rejimida tashkil etilib, videokonferensiyalar, onlayn darslar, virtual uchrashuvlar va jonli suhbatlar orqali amalga oshiriladi. Bunday muloqot shakli o'qituvchi va talabalar o'rtasida tezkor fikr almashish, savol-javoblar o'tkazish hamda mavzuni chuqurroq tushuntirish imkoniyatini yaratadi. Asinxron muloqot esa forumlar, elektron pochta, ta'lim platformalaridagi muhokamalar va turli xabar almashish tizimlari orqali amalga oshiriladi. Ushbu usul talabalarga o'zlariga qulay vaqtda ta'lim materiallari bilan ishlash va fikr bildirish imkonini beradi.

Samarali muloqotni ta'minlashda videokonferensiya texnologiyalari alohida o'rin tutadi. Bugungi kunda turli platformalar yordamida o'quv mashg'ulotlarini masofadan turib tashkil etish imkoniyatlari kengayib bormoqda. Videokonferensiyalar o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi masofani qisqartirib, yuzma-yuz muloqotga yaqin muhitni yaratadi. Bunda ovoz, tasvir va matnli xabarlar orqali o'zaro aloqalar yo'lga qo'yiladi. Ayniqsa, murakkab mavzularni tushuntirishda ekran almashish, virtual doskalar va taqdimot vositalaridan foydalanish ta'lim samaradorligini oshiradi.

Masofaviy ta'limda elektron ta'lim platformalari ham samarali muloqotni tashkil etishda muhim rol o'ynaydi. Bunday platformalar o'quv materiallarini joylashtirish, topshiriqlar berish, baholash va talabalar bilan doimiy aloqa o'rnatish imkoniyatlarini yaratadi. O'qituvchi o'quvchilarning faoliyatini kuzatib borishi, ularga individual

tavsiyalar berishi va yuzaga kelayotgan muammolarni tezkor hal etishi mumkin. Talabalar esa o'z navbatida o'quv materiallariga istalgan vaqtda murojaat qilish, savollar berish va o'zaro fikr almashish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Muloqot texnologiyalarining samaradorligi ko'p jihatdan interaktivlik darajasiga bog'liq. Interaktiv ta'lim usullari talabalarni o'quv jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi. Virtual muhokamalar, guruhli loyihalar, onlayn seminarlar va munozaralar talabalarning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, interaktiv vositalar yordamida talabalar o'z fikrlarini erkin ifodalash va boshqalarning qarashlarini tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Masofaviy ta'limda ijtimoiy tarmoqlar va messenjerlarning o'rni ham tobora ortib bormoqda. Ushbu vositalar orqali tezkor axborot almashish, topshiriqlarni muhokama qilish va o'quv jarayoniga oid yangiliklarni yetkazish mumkin. Talabalar o'rtasida hamkorlikni rivojlantirishda guruhli chatlar va virtual hamjamiyatlar muhim ahamiyatga ega. Bunday muhitda talabalar bir-biriga yordam berish, tajriba almashish va muammolarni birgalikda hal qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Samarali muloqot texnologiyalaridan foydalanishda pedagogning kommunikativ kompetensiyasi muhim omillardan biri hisoblanadi. O'qituvchi masofaviy ta'lim vositalaridan foydalanish bo'yicha yetarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak. Shuningdek, u talabalar bilan muloqot qilishning zamonaviy usullarini bilishi, virtual muhitda motivatsiyani saqlab turish hamda ijobiy psixologik muhit yaratish qobiliyatiga ega bo'lishi lozim. O'qituvchining o'z vaqtida javob berishi, talabalarni rag'batlantirishi va ularga individual yondashuvi ta'lim sifatini sezilarli darajada oshiradi.

Masofaviy ta'limda samarali muloqotni tashkil etishda talabalarning raqamli savodxonligi ham muhim ahamiyatga ega. Raqamli texnologiyalardan foydalanish ko'nikmalariga ega bo'lgan talabalar ta'lim platformalari bilan ishlash, elektron resurslardan foydalanish va virtual muloqotda faol ishtirok etishda kamroq qiyinchiliklarga duch keladilar. Shu sababli ta'lim muassasalari tomonidan talabalar va pedagoglar uchun axborot texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha maxsus treninglar tashkil etilishi maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Masofaviy ta'lim jarayonida teskari aloqaning tashkil etilishi ham samarali muloqotning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Teskari aloqa orqali talabalar o'z bilim darajalarini baholash, kamchiliklarini aniqlash va ularni bartaraf etish imkoniyatiga ega bo'ladilar. O'qituvchi tomonidan berilgan muntazam izohlar, tavsiyalar va baholash natijalari talabalarning o'quv faoliyatini yanada faollashtiradi. Shu bilan birga, talabalar tomonidan bildirilgan fikr va takliflar ham ta'lim jarayonini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Multimedia texnologiyalari ham masofaviy ta'limda samarali muloqotni ta'minlovchi vositalardan biri hisoblanadi. Audio va videomateriallar, animatsiyalar,

interaktiv taqdimotlar hamda virtual laboratoriyalar ta'lim mazmunini yanada tushunarli va qiziqarli shaklda yetkazishga yordam beradi. Ko'rgazmalilikning ortishi o'quv materiallarining yaxshiroq o'zlashtirilishini ta'minlaydi va talabalar e'tiborini uzoq vaqt davomida saqlab turishga xizmat qiladi.

Shuningdek, bulutli texnologiyalardan foydalanish ham masofaviy ta'limning samaradorligini oshirmoqda. Bulutli xizmatlar yordamida o'quv materiallarini saqlash, tahrirlash va ulardan birgalikda foydalanish imkoniyati yaratiladi. Talabalar va o'qituvchilar turli hujjatlar ustida hamkorlikda ishlashlari, loyihalarni masofadan turib amalga oshirishlari mumkin. Bu esa jamoaviy ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Masofaviy ta'limda muloqotning samaradorligiga ta'sir qiluvchi omillar qatoriga texnik infratuzilma ham kiradi. Internet tezligi, qurilmalar sifati va dasturiy ta'minotning barqaror ishlashi ta'lim jarayonining uzluksizligini ta'minlaydi. Texnik muammolar esa muloqot sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatib, ta'lim samaradorligini pasaytirishi mumkin. Shu bois zamonaviy texnologik infratuzilmani rivojlantirish masofaviy ta'limning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Masofaviy ta'limda samarali muloqot texnologiyalarini qo'llash natijasida ta'limning ochiqligi va moslashuvchanligi ortadi. Talabalar geografik joylashuvidan qat'i nazar sifatli ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bundan tashqari, individual ta'lim trayektoriyalarini shakllantirish va o'quv jarayonini shaxsiy ehtiyojlarga moslashtirish imkoniyatlari kengayadi. Bu esa zamonaviy ta'limning asosiy tamoyillaridan biri bo'lgan talaba markazli yondashuvni amalga oshirishga xizmat qiladi.

Kelajakda sun'iy intellekt, virtual reallik va kengaytirilgan reallik texnologiyalarining rivojlanishi masofaviy ta'limdagi muloqot imkoniyatlarini yanada kengaytirishi kutilmoqda. Ushbu texnologiyalar yordamida yanada interaktiv va immersiv o'quv muhiti yaratiladi. Natijada talabalar ta'lim jarayonida faolroq ishtirok etishlari va bilimlarni amaliy jihatdan chuqurroq o'zlashtirishlari mumkin bo'ladi.

Umuman olganda, masofaviy ta'limda samarali muloqot texnologiyalari ta'lim sifati va samaradorligini ta'minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya vositalari, interaktiv platformalar, multimedia resurslari va teskari aloqa mexanizmlaridan oqilona foydalanish o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlaydi. Natijada ta'lim jarayoni yanada qulay, samarali va innovatsion tus oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Anderson, T., & Dron, J. (2011). Three generations of distance education pedagogy. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 12(3), 80–97.

2. Bozkurt, A., & Sharma, R. C. (2020). Emergency remote teaching in a time of global crisis due to CoronaVirus pandemic. *Asian Journal of Distance Education*, 15(1), 1–6.
3. Garrison, D. R. (2011). *E-Learning in the 21st Century: A Framework for Research and Practice* (2nd ed.). Routledge.
4. Moore, M. G., & Kearsley, G. (1996). *Distance Education: A Systems View*. Wadsworth Publishing Company.
5. Rosenberg, M. J. (2018). *The Digital Learning Revolution*. Harvard Business Review Press.
6. Swan, K. (2002). Building learning communities in online courses: the importance of interaction. *Education, Communication & Information*, 2(1), 23–49.
7. Xolmatova, N. (2022). O'zbekiston oliy ta'im muassasalarida Moodle LMS samaradorligi. *Pedagogika fanlari jurnali*, 4(2), 112–128.
8. Toshmatov, J. (2021). Masofaviy ta'imda o'qituvchi va talaba o'rtasidagi muloqot samaradorligi. Tashkent: *Pedagogika*.
9. Rahimov, S. (2020). *Raqamli ta'lim texnologiyalari*. Tashkent: Fan.
10. Karimova, N. (2019). *Innovatsion pedagogik yondashuvlar*. Tashkent: Ma'rifat.
11. Yusupov, A. (2020). *Sinxron va asinxron muloqot vositalari tahlili*. Tashkent: Ta'im.
12. Mirzaev, B. (2021). *LMS tizimlarini ta'limda qo'llash*. Tashkent: Universitet.
13. Sobirov, V. (2019). *O'qituvchining raqamli kompetensiyasi*. Tashkent: Ma'rifat.
14. Nazarova, D. (2020). *Masofaviy ta'imda motivatsiya omillari*. Tashkent: Fan.
15. Umarov, J. (2018). *Ta'lim tizimida innovatsion muloqot texnologiyalari*. Tashkent: Ta'im.